Почитане на огъня.

Отъ А. П. Стоиловъ.

На пръвъ погледъ надали може всѣки да си прѣдстави оная отдалечена епоха отъ насъ, когато употрѣбата на огъня за хората не била позната; но истина е, че изкуството, да се запалва и употрѣбява огъньтъ, било намѣрено по̀-късно, слѣдъ като първичниятъ човѣкъ прѣкаралъ нѣколко врѣме безъ него. Наистина, нѣмаме нито единъ фактъ, никакви данни, по които да узнаемъ, колко дълго врѣме първичниятъ човѣкъ е поддържалъ своя животъ безъ помощьта на огъня, обаче той е могълъ да живѣе безъ огънь: всичко първично, що знаемъ досега, той е могълъ да създаде безъ огънь.[1]) Нѣма съмнѣние, че изнамирането на огъня е важенъ факторъ за културата, до извѣстна степень като неинъ фундаментъ, та затуй се смѣта и за едно отъ великитѣ изнамирания.[2])

Прѣди да пристжпимъ къмъ почитането на огъня, изпрѣчва ни се въпросъ, който трѣба прѣдварително да обяснимъ: кое нѣщо е накарало човѣка да изнамѣри огъня? — Когато първобитнитѣ хора поченали да си приготвятъ по-съвършени орждия, встжпили въ борба съ дивитѣ звѣрове. Въ тази борба имъ служили като спомагателни срѣдства смъртнитѣ растителни и змийски отрови, съ които намазвали остриeто на стрѣлитѣ, що пущали срѣщу звѣроветѣ. Обаче тѣхъ можали да употрѣбяватъ денѣ, а нощѣ, като се знае, че нощьта не е била приятна за човѣка, а любима за дивитѣ звѣрове, трѣбало да се търсятъ други срѣдства.

Тешелъ съвсѣмъ вѣрно схваща, че човѣкъ не може да заимствува на първо врѣме своя огънь отъ огъня, запаленъ отъ мълния,

---

[1]) *Липертъ Ю.*, Исторія культуры. Спб. 1895 г., 46 стр.

[2]) *Хелвалдъ Х.*, Исторія культуры. Спб. 1897 г., 107 стр.

защото по-напрѣдъ трѣбало да се е запозналъ съ ползата отъ него. Послѣдното е дошло лека-полека. А че това е тъй, може да се сѫди отъ австралийскитѣ туземни жители, които прѣди 100 години, безъ да се гледа на дългата употрѣба на огъня, още не знаяли, какво става съ водата отъ дѣйствието на огъня. Затова човѣкъ по-скоро е могълъ да схване, че огъньтъ дава голѣмъ страхъ на дивитѣ звѣрове, а не нѣкаква друга полза, та затуй първата употрѣба на огъня била срѣдство, съ което човѣкъ искалъ да се запази отъ дивитѣ звѣрове, като си заобикалялъ жилището съ него. Отъ тукъ и нуждата, да се употрѣбява огъньтъ по-късно за други цѣли. Та и извѣстниятъ и навредъ разпространенъ обичай — да се поддържа постояненъ огънь въ огнището и да се прѣнася отъ едно селище на друго — води началото си не толкова отъ мѫчнитѣ му примитивни добивания, а отъ срѣдството, да се прѣдпазва човѣкъ отъ дивитѣ звѣрове.[1])

Както видѣхме, нуждитѣ накарали първичния човѣкъ да дойде до употрѣбата на огъня. Слѣдва сега да се отговори на питането: какъ е изнамѣрилъ първичниятъ човѣкъ огъня? — Нѣма съмнѣние, че изкуственото придобиване на огъня посрѣдство търкане на едно дърво о друго е първично, защото, и дори да не ще, е могълъ да дойде до тоя способъ, когато изработвалъ своитѣ орѫдия. Така, когато изработвалъ кремъкови орѫдия (сѣчива) чрѣзъ откъртване парчета, забѣлѣзвалъ искри, които, като попадали на горливъ прѣдметъ, подпалвали го. Разбира се, че не може да се откаже и голѣмото влияние при това на естествения огънь, напр., отъ ударитѣ на мълния върху горливъ материалъ, отъ вулканическитѣ изригвания, отъ горещитѣ извори на газа и пр., които появи били чести и ставали прѣдъ очитѣ му. Нека се не забравя, че ако на едно мѣсто се добивалъ изкуственъ огънь съ търкане на едно дърво о друго, на друго — съ сѣкане, на трето — се използувалъ естествениятъ и т. н.

И до днесъ има народи, които не употрѣбяватъ огънь, или които не сѫ въ състояние да го добиватъ сами, та за туй поддържатъ вѣчни огньове. Нѣкои учени изказватъ мнѣние, че човѣкъ може да живѣе безъ огънь, като се силятъ да го подкрѣпятъ съ ескимоситѣ, които, безъ да съ гледа на голѣмитѣ студове и мразове, не топлятъ своитѣ жилища; австралийцитѣ, макаръ и да имъ е билъ извѣстенъ огъньтъ, до дохаждането на европейцитѣ, нѣмали понятие за варене и печене: тѣхната храна се състояла

[1]) *Хелвалдъ*, op. cit.

отъ сурово животинско месо, и то такава, съ каквато се хранѣли доисторическитѣ приморски жители. Жителитѣ на Мариандскитѣ острови, а така сѫщо и на нѣкои малки острови въ Тихия океанъ, при дохаждането на европейцитѣ изпитвали необикновенъ голѣмъ страхъ прѣдъ неизвѣстния имъ огънь, считайки го за дивъ, змиовиденъ и пр. Старитѣ писатели, като напр. Плиний, Диодоръ, Павзаний, Плутархъ и др. разказватъ за народи, които не знаяли, що е това огънь. По думитѣ на Помпей Мели, единъ такъвъ народъ живѣлъ въ Антиохия, когато тукъ дошълъ Евдокий да намира нови земи; тѣ се чудили на огъня и го прѣгръщали.[1])

Важното значение на огъня било разбрано отъ повечето стари народи. Затова ни свѣдочатъ диритѣ за поклонението му и митоветѣ за първитѣ изнамѣрвачи на изкусния огънь, който се е смѣталъ за божественъ, неземенъ. Значи, наредъ съ „безогненитѣ врѣмена", дохаждаме до „огненитѣ". Послѣднитѣ сѫ свързани съ много разнообразни вѣрвания за огъня, а пъкъ това е въ духа на младенческата душа на примитивния човѣкъ за единъ такъвъ важенъ елементъ, справедливо нареченъ могѫщественъ двигатель на цивилизацията.[2]) Обаче за старитѣ европейски народи въ най-отдалеченитѣ отъ насъ врѣмена, въ тъй нареченитѣ „безогнени врѣмена", нуждата отъ огъня не се е чувствувала толкова голѣма, както въ другитѣ материци, та да прибѣгватъ къмъ него, защото човѣкътъ въ третия периодъ (ако е само сѫществувалъ) и така нареченията рѣченъ човѣкъ въ началото на четвъртия периодъ (въ доледната епоха) живѣлъ въ топълъ и умѣренъ климатъ, та не се нуждаелъ отъ огрѣвъ, като изключимъ хладнитѣ нощи, за които си правилъ огради, да се прѣдпазва отъ студа и отъ звѣроветѣ. Още по-малко се нуждаелъ отъ огънъ по̀-късниятъ и „пещеренъ човѣкъ" при закритото му жилище, макаръ и да чувствувалъ малко външния студъ, както и сегашниятъ ескимосъ.[3]) Слѣдователно, митическитѣ гледища на огъня, както и повечето вѣрвания, свързани съ него, идатъ отъ първичнитѣ жители на другитѣ материци, прѣдимно отъ Азия. Това иде да се потвърди отъ обстоятелството, че почитането на огъня е въ много по̀-малъкъ размѣръ у европейскитѣ народи, отколкото у другитѣ. Обаче не трѣба да се изпуска отъ прѣдъ очи, че колкото единъ народъ е по̀-цивилизуванъ, толкова той е по̀-изтърсенъ отъ прѣдразсѫдъ-

---

[1]) *Хелвалдъ,* op. cit. 108 стр.

[2]) *Липертъ,* op. cit. 52 стр.

[3]) *Хелвалдъ,* op. cit.

цитѣ за обяснението на природнитѣ появи и изобщо за всичко въ природата.

По примитивнитѣ прѣдстави на човѣка огъньтъ е божественъ, неземенъ, както казахъ. Тая прѣдстава е позната на всички народи по земното кълбо. Така, споредъ свещената книга на перситѣ Авеста, огъньтъ е отъ небето, както казва Амура Мазди, сваленъ отъ него за добрини на хората; богъ Агни у индийцитѣ е създатель на огъня;[1]) у гърцитѣ въ мита за Прометея, така релефно изрисуванъ въ потресаещата трагедия на Есхила „Прикования Прометей", — Промотей е прикованъ на една скала отъ Зевса за единичката вина, че е открадналъ отъ небесния огънь и го пръсналъ между людетѣ на земата; у мурейцитѣ въ Австралия има прѣдание, че огъньтъ е билъ прѣнесенъ отъ Истокъ.[2]) У киризитѣ има тая легенда: едно врѣме хората не знаяли огъня *(от)*, но като видѣли, че безъ него е лошо, помолили Бога да имъ прати отъ небето огънь. Богъ сътворилъ за тѣхъ слънцето *(кунь)* и мѣсеца *(ай)*. Между людетѣ тогава билъ умниятъ Фрукъ. „Безъ огънь не може да се живѣе", казалъ на Бога. Богъ му отговорилъ: „Азъ ви дадохъ огънь: денѣ ви свѣти слънцето, а нощѣ — мѣсеца". Умниятъ Фрукъ обяснилъ на Бога, че хората не могатъ да живѣятъ безъ слънце и мѣсецъ, но и безъ огънь не се живѣе, защото хладното врѣме не могатъ да понесатъ безъ него, нито има, съ какво да си варятъ храната. Тогава Богъ пратилъ Фрука въ ада; тамъ му дали една малка искра; отъ тая искра се разпространилъ огъньтъ между хората по земята.[3]) Когато дяволитѣ били изпъдени отъ небето, разправя се въ една малоруска легенда, единъ отъ тѣхъ искалъ да си запали огънь, като произнесе нѣколко таинствени думи. Успѣлъ да получи огънь. Дяволитѣ старателно крияли огъня и не допускали да се пръска между хората на земята. Единъ пжть Богъ пратилъ архангела Гаврилъ на земята и му далъ желѣзна пржчка. Когато архангелъ Гаврилъ се разговарялъ съ дявола, отпусналъ едина край на пржчката въ огъня и, щомъ се зачервила, побѣгналъ, и дяволътъ почналъ да го гони. Когато щѣлъ да го хване, Богъ му извикалъ: „Хвърли пржчката!" Гаврилъ хвърлилъ пржчката, и отъ нея излѣзли искри, които се удари о единъ каменъ. Отъ това врѣме

[1]) *Цишевски Станиславъ*, Ognisko. Studyum ethnologiczne. Краковъ 1903 г. 21 стр.
[2]) *Липертъ*, op. cit. 49 стр.
[3]) *Ивановски А*, „Этнографическое Обозрѣніе", VII кн. 265.

людетѣ се научили да добиватъ огънь съ сѣкане.[1]) — Въ други легенди, сѐ между сжщитѣ, се разправя, че вмѣсто архангелъ Гаврилъ самъ Богъ открилъ огъня на хората. Когато Богъ дошълъ при дяволитѣ, които си варили ракия на пржчки, взелъ си една отъ огъня и си заминалъ. Дяволитѣ, като видѣли, че огъньтъ имъ намалѣлъ, спуснали се подиръ Бога, ала той успѣлъ да разпръсне искри отъ главнята, като я ударилъ о каменъ — Споредъ друга легенда, огъньтъ е измислилъ Соломонъ, като чукалъ два камена единъ о другъ. — Синътъ на единъ търговецъ, разправя пакъ малоруска легенда, билъ изпжденъ отъ баща си, и той прѣдприелъ пжтуване по море. Буря изхвърлила кораба му на единъ пустъ островъ; като нѣмало какво да работи, триялъ единъ листъ о другъ, и така произвелъ огънь, който се разпръсналъ отъ това врѣме по земята.[2])

Огъньтъ говори като людетѣ. Една малоруска легенда прѣдава слѣдния разговоръ: — Азъ, брате, ще напусна моя господарь, казалъ единъ огънь на съсѣда си.

— Защо? попиталъ го другиятъ огънь.

— Защото моятъ господарь не ме духа въ печката, а вънъ, при това хвърля мърсотии въ мене.

— Азъ съмъ пъкъ доволенъ отъ господаря си, отговорилъ му вториятъ огънь, защото ме духа въ печката.[3]) Подобни легенди има още у великоруситѣ,[4]) бѣлоруситѣ,[5]) поляцитѣ,[6]) арменцитѣ[7]) и др. Интересна е отъ тоя видъ легендата у чеситѣ. Ето я:

На бъдни вечеръ едно момче видѣло на небето два свѣтилника да си мигатъ. Единътъ билъ тънъкъ и слабъ, а другиятъ — тлъстъ и силенъ. Разбрахъ, че това сж домашни огньове, срѣщнали се на небето да си говорятъ. Слабиятъ огънь почналъ да се оплаква на тлъстия така:

— Азъ съмъ, брате, много злѣ: моята господарка ме гази, кълне, ругае, хвърля мърсотии въ мене, когато ме угасва, не ме благославя.

---

[1]) *Чубински П. П.*, Труды етнографичоско — статистической экспедиціи въ западно-русскій край. Петербургъ I. 1872—1874 г., 45 стр.

[2]) *Чубински*, op. cit. I 43, 44, 46 стр.

[3]) *Иваницки Н.*. Этнографическое Обозрѣніе, X кн. 227 стр.; ср. *Чубински*, op. cit. I 45 стр.

[4]) *Атанасиевъ А. Н.*, Поэтическія воззрѣнія славянъ на природу. Москва, 1866 г. II т. 47—48 стр.

[5]) *Федеровски М.*, Lud bialoruski na Rusi Litewskiej. Краковъ, 1897 г. I т. 239—240 стр.

[6]) *Цишевски Ст.*, op, cit. 21—22 стр.

[7]) Op. cit. 21 стр.

— Моята господарка, отговорилъ му тлъстиятъ, е много добра: винаги ме благославя, когато ме угасва и запалва.

— Азъ ще отмъстя на моята господарка, като я запаля, казалъ слабиятъ.

— Брате, моята господарка има у твоята едно вѫже, та да не изгори и то.

— О, за това се не грижи!

На другия день изгорѣла кѫщата, освѣнъ вѫжето на втората господарка, което намѣрили неповрѣдено въ пепела.[1])

Значително бихме навели още легенди, за да подкрѣпимъ тезата, че огъньтъ се схваща като божественъ, неземенъ и е надаренъ съ говоръ, ала горнитѣ сѫ достатъчни да ни дадатъ вѣрна картина за това.

Отъ казаното по̀-горѣ слѣдва да заключимъ, че земниятъ огънь има нѣкаква връзка съ небеснитѣ прояви, понеже навредъ митическото обяснение на природнитѣ прояви се опира на очевидни уподобения отъ човѣшкия животъ. Слѣд. ясно е обяснението за небесния произходъ на огъня.

Почитането на огъня, като нѣщо божествено, е засвѣдочено въ всички културни и некултурни народи по земното кѫлбо. Остатъци отъ него намираме у индуситѣ въ Ригъ-Веда, у иранцитѣ — въ Зендя-Веста, у гърцитѣ въ учението на Талеса, Хераклита и Емпедокла, у римлянитѣ въ култа на Веста, у литовцитѣ въ Перкуна, прѣдъ идола на когото горѣли дърва, отъ които се поддържалъ неугасимъ огънь Зничъ, въ семитския културъ на Молоха и др.[2]) Обаче нийдѣ другадѣ не изпъква почитането на огъня така, като у индуситѣ. Бога Агни въ свещената книга Ригъ-Веда е първата дума на първата химна.[3]) Не по-малко е била обредностьта на весталкитѣ въ храма на Веста у римлянитѣ.

У индуситѣ най-важнитѣ брахмини произвождатъ своя родъ отъ Агни. Народътъ *bhgy* (φλεγυες, у когото били създадени първитѣ люде отъ Прометей) произлиза направо отъ мълнията; а по гръцкиятъ митъ бащата или създательтъ на този народъ билъ

---

[1]) ***Махалъ**, д-ръ Х.*, Nákres Slovanského Bájesloví. Прага, 1891 г., 151 стр. Подобни вж. у *Зибртъ, д-ръ Ченекъ*, въ „Česky Lid“, VII 65; VIII 256—258 стр.

[2]) *Хелвалдъ*, op. cit. 107 стр.; *Богдановичъ А.* въ „Научное Обозрѣніе“ I ч. 189. стр.; 1050 *Сумцовъ Н. Т.*, въ „Энциклопедическій Словарь“, XXI т., Спб. 1897., 705 стр.

[3]) *Тейлоръ Од. Б.*, „Первобытная культура“. Спб. 1896 г., I т. 321 стр., *Куликовски-Овсянико Д. Н.*, Ведійскіе этюды въ ЖМНПр. 284 ч., 1891 г., мартъ, 1—18 стр.; ср. отъ сѫщия „Къ исторіи культа огня у индусовъ въ эпоху Вѣдъ въ „Кіевская Старина“, 1889 г., юлий, 264 стр.

Прометей, който донесълъ на хората огънь (Προμηθεύς = санскритски *pramauhta*, „въртещо дърво, което служи за запалване на огънь".[1])

Вече съвършено ясно става, дѣ трѣбва да търсимъ източника на ония божества и митове, които е създало примитивното въображение на старитѣ народи. Богъ огънь, роденъ на небето, слѣзълъ на земята; той става чрѣзъ това смъртно сѫщество и ражда на земята смъртно потомство. А пъкъ огъньтъ е посрѣдникъ между небото и земята, като се качва или слиза въ видъ на мълния, както вѣрватъ литовцитѣ.[2]) Въ св. Писание огъньтъ се явява тѣсно свързанъ съ присѫтствието на Бога. Богъ се явява въ огънь; примѣри за това сѫ горещата къпина и димещиятъ Синай.[3]) Съ изпращане огънь отъ небето да изгори жъртвитѣ, Богъ често е показвалъ, че тѣ му сѫ били приети, като напр. жертвоприносътъ на Авела,[4]) на Аврама,[5]) на Илия[6]) и др. Свещениятъ огънь въ Иерусалимъ се е пазѣлъ съ голѣма грижа отъ свещенослужителитѣ.[7])

Прѣдстои сега да разгледаме, кой собствено огънь отначало е билъ свещенъ, та такъвъ да се запази и въ вѣрванията на народитѣ. Вънъ отъ всѣко съмнѣние, този огънь е онзи, който се добива чрѣзъ триене на едно дърво о друго, сир. *живиятъ огънь*, както се именува у повечето народи на земята. Какви способи сѫ употрѣбявани за неговото получаване въ старо врѣме и какви сѫ запазени до днесъ, както и какво било назначението му, излагаме надолу, като имаме прѣдъ видъ, че дивитѣ народи въ Австралия, Америка, Азия и Африка и до днесъ употрѣбяватъ примитиванитѣ способи за получаването. Отъ това не сѫ далечъ и нѣкои европейски народи. Ще почнемъ отъ дивацитѣ и ще дойдемъ до европейцитѣ.

Колкото по-малко има горливъ материалъ въ една мѣстность, толкова по-голѣмъ е стремежътъ да се изнамиратъ орѫдия за добиване огънь, отъ който формата на свръделъ заема едно отъ виднитѣ мѣста. Тази форма не е била единствената, ала тя се смѣта за най-добра. Австралийскитѣ диваци употрѣбяватъ три начина за добиване огънь, и всичкитѣ се основаватъ на триене дърво

1) *Шрадеръ д-ръ О.*, Сравнительное языкознаніе и первобытная исторія. Руски прѣводъ, Спб. 1886 г. 466 стр.

2) „Этнографическое Обозрѣніе" кн. LX 135 стр. — рецензията на *А. Брюкнеровото* съчинение „Starożitna Litwa: ludy i bogy", Варшава, 1904.

3) *Изходъ*, 3, 2; 19, 18.

4) *Битие*, 4; 4.

5) ib. 15; 17.

6) *Сѫдии*, 13; 19, 20.

7) *Исай*, 31; 9.

о дърво и сѫ резултатъ отъ наблюдения при занятията имъ. Първиятъ начинъ е да свиватъ сѣно и гнили вещества. Вториятъ начинъ за получаване огънь се състои въ това: на една цѣпеница единия край забиватъ въ земята, а другия — допиратъ до гърдитѣ си, и съ друга цѣпеница триятъ, докато се запали. Третиятъ и най-разпространенъ начинъ е този: закрѣпватъ на земята едно дърво, а съ друго по-твърдо почеватъ да триятъ, докато се запали подложеното.[1])

Изброенитѣ три способа сѫ изисквали много врѣме за получаване на огънь, та затуй виждаме, че тѣ били видоизмѣнени у нѣкои първобитни народи. Така у старитѣ индийци и сѣвернитѣ ексимоси получаването на огъня горѣ-долу се приближава до това у нѣкои европейски народи и день днешенъ. Въ сѣвероиндийскитѣ племена ирокези и дакоти добиватъ огънь така: съ помощьта на прѣпашенъ ремень въртятъ хоризантално дърво върху друго добрѣ закрѣпено, докато се получи огънь въ образуваната дупка. Пѫтешественици сѫ виждали, че за нѣколко секунди по тоя начинъ се запалвалъ огънь. Вмѣсто съ ремень да въртятъ дървото и единия му край да туждатъ въ устата си, почевали да поставятъ и отъ долния край на въртещето дърво друго, както и на горния; но това, както и долното, на първо врѣме държали съ рѫцѣ, а въртещето въртѣли съ лѫкъ.

На Антилскитѣ острови въ Гвинея, у дивацитѣ въ Бразилия, въ стара Мексика, на островъ Цейлонъ, у ескимоситѣ, у нѣкои африкански народи е сѫществувалъ начинъ, чрѣзъ въртене на едно дърво о друго да получватъ огънь. Въ индийскитѣ химни ясно се говори за добиване огънь при помощьта на триене на двѣ дървета. У гърцитѣ и римлянитѣ въ езика сѫ запазени съотвѣтни отдѣлни имена на стари орѫдия за добиване огънь (*Eschara* и *tabula* долна греда и *trypanon*, *terebra* — свърделъ). Римлянитѣ, както и германцитѣ не веднажъ се обрѫщали къмъ тоя начинъ за добиване огънь въ по-сетнѣшни врѣмена, за което свидѣтелствува Плиний. По-сетнѣ пакъ било изнамѣрено сѣкане огънь съ каменъ.

Нѣкои привички у германцитѣ и славянитѣ показватъ, че съ течене на врѣмето, подъ влияние на сѣвернитѣ скитнически народи, изнамѣрили нови начини за добиване огънь. Въ нѣкои села изъ Мазурия и до днесъ всѣка година изгасватъ огъня въ огнището си и произвождатъ новъ огънь, отъ който всѣки е дълженъ

[1]) *Липертъ*, op. cit. 50-1 стр.

да занесе въ кѫщата си. Да се получи новъ огънь, употрѣбяватъ голѣмъ свърделъ, на който устройството се различава отъ горѣописанитѣ: състои се отъ неподвиженъ стожеръ и подвижна цѣпеница. Прави се така: дѫбовъ колъ забиватъ въ земята; горниятъ му край проврътватъ и прокарватъ прѣзъ него друго дърво, което въртятъ дотогава, докато се запали. Този начинъ за добиване огънь, както и подновяването на домашния огънь, билъ познатъ не само у славянитѣ, но и у германцитѣ, и у келтитѣ. Остатъци отъ тоя обичай сѫ запазени и днесъ у славянскитѣ народи, както ще видимъ подолу; сѫщо и у германцитѣ, главно въ Германия, подъ название „Notfeuer". Да се подновява огъньтъ въ домашното огнище, имало голѣмо значение за първобитнитѣ общини. Всѣки членъ на общината, който ималъ отъ обществения огънь, който се добивалъ единъ пѫть прѣзъ годината отъ цѣлата община, ползувалъ се отъ всички права; изпѫдениятъ отъ общината нѣмалъ право на нищо, не му позволявали да се ползува и съ огъня. — Отъ врѣме на врѣме явявала се нужда да се възобновятъ старитѣ огньове, негодни вече, споредъ понятията на примитивнитѣ люде. Но начинътъ за получаването му билъ твърдѣ мѫченъ, защото трѣбало да вземе участие цѣлата община. Въ Римъ на 1. мартъ или деня, въ който се падала новата година, изгасвали всички огньове въ огнището и ги замѣстявали съ нови. Послѣдниятъ взимали отъ храма на Веста.[1])

Нека сега по отдѣлно видимъ, какъ се получава „живъ огънь" и до днесъ у нѣкои европейски народи.

У насъ, българитѣ, „живиятъ огънь", „новъ огънь", „Божи огънь" не е простъ огънь: съ него могатъ да се цѣрятъ разни болести по добитъка и хората. Въ Хаджи Елесско се произвежда „новъ огънь" за прѣдпазване добитъка отъ болести. Получаватъ го така: взиматъ двѣ сухи дѫбови дървета, едно сухо и тънко лѣсково и двѣ вѫжета. Забиватъ дѫбовитѣ дървета въ земята близу едно до друго, па пробиватъ въ тѣхъ по една дупка така, че двѣтѣ срѣщуположни дупки да се падатъ на такъво разстояние, колкото е това на двѣтѣ забучени въ земята дѫбови дървета. Лѣскавото дърво се подшилва на двата си върха, и тѣзи върхове се турятъ въ дупкитѣ на побититѣ дѫбови дървета. Отъ въртенето на лѣскавото дърво въ дупкитѣ се произвежда „новъ огънь", прѣзъ който

[1]) *Цишевски Ст.*, op. cit. 51—2 стр.

прѣкарватъ добитъка, за да се прѣдпази отъ мора.[1]) — Въ невроконско на Еремиовдень или прѣзъ другъ опрѣдѣленъ день въ годината измитатъ оджацитѣ (коминитѣ), и саждитѣ хвърлятъ въ гумното около стожера; слѣдъ това изгасватъ стария огънь и го замѣняватъ съ новъ, „божи огънь". Тоя огънь се получава така: забиватъ вертикално двѣ еднакви отъ хойна дървета; напрѣки поставятъ трето, чиито краища се влагатъ въ издълбанитѣ за това дупки на отвѣсно забититѣ; на напрѣчното дърво прѣмѣтатъ вжже така, че, като се спъватъ двата му края, да може срѣдното дърво да се върти. Двама мжже опъватъ усилено прѣзъ течение на единъ — два часа, и отъ силното търкане краищата на срѣдното дърво се запалятъ. Селянитѣ обясняватъ, че огъньтъ пада невидимо отъ небето, отькдѣто го праща Богъ. Оттукъ и името на тоя огънь — „божи огънь". Когато върлува епидемия по овцетѣ, овчаритѣ си служатъ съ „божи огънь" като най-сигурно срѣдство. Ето какъ постжпватъ въ врѣме на шарка (сипаница), лоша пришка, шапъ и др.: прѣзъ лунна нощь на равно мѣсто въ гората се получава по описания пò-горѣ начинъ „божи огънь". При вертикално забититѣ дървета се разпалва тоя огънь съ наклаване сухи вѣйки. Сега подкарватъ овцетѣ да прѣскачатъ двата огъня, като бдятъ да не се повръщатъ назадъ прѣскочилитѣ; слѣдъ тѣхъ скачатъ кучетата, магарината, които носятъ овчарската покжщнина, и най-сетнѣ самитѣ овчари. Овчаритѣ не се връщатъ на това мѣсто, докато трае епидемията.[2]) — Въ Кюстендилско говеждата болесть лѣкуватъ така: селянитѣ прокопватъ земята до нѣкой брѣгъ, който се намира между двѣ селски межди, и изгасватъ всичкитѣ огньове въ селото, въ което ще лѣкуватъ добитъка. Слѣдъ като провѣрятъ, че нѣма нийдѣ огънь, взиматъ двѣ ясенови дървета и чрѣзъ триене едно о друго добиватъ „новъ огънь". Съ него запалватъ чешликови дървета, отъ които оставатъ на двата брѣга по едно съ една черупка катранъ. Отъ едната страна стои мжжъ, а отъ другата — жена — едноименници, напр. Стоянъ и Стоянка, Иванъ и Иванка и пр. Тогава захващатъ да прѣкарватъ изъ подъ брѣга говедата, всѣко едно отъ които поменатитѣ едноименници зажижатъ съ главня отъ огъня, намазана съ катранъ.[3]) — Въ Горно-Джумайско за болестьта „устрѣль" по говедата варятъ „огънь". На чепаресто (четално) дърво поставятъ

---

[1]) *Илиевъ Ат. Т.*, Растителното царство въ „Сборникъ за нар. умотв., наука и книжнина, София, VII т. 399 стр.

[2]) *Пасковъ В.*, въ „Сборникъ за н. у. и пр. XIV — 148—185 стр.

[3]) *Любеновъ Свещ. Цв.*, *Баба* Ега, Търново, 1887 г., 44 стр.

педа и половина ясеново, а съ смръково търкатъ двамина на срѣдата ясеновото, докато се запали.[1]) — Въ с. Куманичево (Костурско) за вадене „живъ огънь“ избиратъ високо мѣсто и го прокопаватъ. Двамина лѣвичари взиматъ двѣ лѣскави вили и като прикрѣпятъ до тѣхъ прахънь, триятъ ги силно една о друга, докато се запалятъ. Зѫбцитѣ на вилитѣ изгарятъ, а съ дръжкитѣ имъ жежатъ подкарания добитъкъ прѣзъ дупката.[2]) — Въ Битолско се добива „новъ огънь“. Когато го получаватъ, изгасватъ стария въ огнищата; отъ него сетнѣ си разнасятъ въ кѫщи.[3]) — Въ Малко-Търновско и Лозенградско лѣкуватъ говедата отъ устрѣлъ съ „живъ огънь“; получаватъ го отъ триене на едно дърво о друго. Прѣзъ него прѣкарватъ всички говеда, и оттогава устрѣлътъ вече не се доближава до тѣхъ.[4]) — Въ Бургазско за сѫщата цѣль получаватъ „живъ огънь“ чрѣзъ триене на двѣ липови дървета едно о друго въ гората отъ двама мѫже съвсѣмъ голи, слѣдъ като изгасятъ всички огньове въ селото. Отъ тоя огънь запалватъ два огъня на кръстопѫть; тукъ прѣкарватъ болния добитъкъ. Отъ „живия огънь“ наново си запалватъ въ кѫщитѣ. Устрѣлътъ се бои отъ такъвъ огънь и посрѣдъ нощь вика Иване, Стояне, Драгане, но селянитѣ не се обаждатъ, за да не имъ дойде въ селото.[5])

Въ Сърбия „живи огањ“, „жива ватра“ добиватъ, когато има болесть по хората или по добитъка. Въ Подибаръ получаватъ „живъ огънь“ така: призори двама човѣка отиватъ на нѣкое бърдо, дѣто триятъ двѣ липави дървета, докато се запалятъ. Тукъ дохождатъ старецъ вдовецъ и баба вдовица, като носятъ съ себе масло, което е купено отъ три околии. Освѣнъ това бабата донася набърдило съ разбой и обрѫчъ отъ празна каца. Двамата, които сѫ получили огъня, изкопаватъ дупка, колкото да се провре човѣкъ, а бабата сготвува на тоя огънь ястие. Въ това врѣме селянитѣ изгасватъ огневетѣ въ огнищата и всички отиватъ на мѣстото, дѣто е полученъ огъньтъ. Тукъ всички се провиратъ прѣзъ дупката и сетнѣ минаватъ прѣзъ огъня, накладенъ на двѣ мѣста. Отъ едната страна стои старецътъ и държи въ рѫката си угаръкъ, съ който отстрани зажижва всѣки, който мине; а бабата имъ дава по-малко отъ ястието. Слѣдъ това минаватъ прѣзъ обрѫча и си отиватъ,

---

[1]) *Стоиловъ Хр. П.*, въ „Българска сбирка“ VII г. (1900), 390 стр.
[2]) *Цицовъ Н.*, въ „Сборникъ н. у и пр.“ IV 109 стр.
[3]) *Ангеловъ Г. В.*, въ „Сборникъ“ и пр. XII 156 стр.
[4]) *В(асилиевъ) Т.*, въ „Солунски книжици“ III. кн. (1889) 14. стр.
[5]) *Русевъ С.*, въ „Сборникъ“ и пр. V. 134. стр.

като взиматъ по малко огънь и наклаждатъ въ огнищата си. Тѣ се връщатъ у дома си не по пѫтя, по който сѫ дошли, а по другъ.[1]) Въ Босна и Херцеговина добиватъ по нѣколко начина „живъ огънь". Въ Ябланица забиватъ два сухи дрѣнови колца на разстояние 20—30 см.; на срѣщуположнитѣ имъ страни извъртватъ по една дупка, и прѣзъ тѣхъ прѣкарватъ добрѣ зашилено отъ двата края друго дрѣново сухо дърво. Послѣдното обмотаватъ съ вѫже, чиито краища теглятъ двама мѫже. Отъ силното въртене на зашиленото дърво, въ дупкитѣ се запалва огънь — Въ Доца при Сараево „живъ огънь" вадятъ така: въ обикновенъ пънъ закрѣпватъ два липови кола, на голѣмина около 40—50 см.; между тѣхъ провиратъ трети липовъ колъ, който обмотватъ съ вѫже. Човѣкътъ, който иска да извади „живъ огънь", опира краката си въ пъна и съ всичка сила почва да върти замотаното вѫже, докато се запали. — Въ Гацко „живъ огънь" получаватъ отъ гвоздеи. Поставятъ ги на наковална и почватъ да ги чукатъ до тогава, до като се вчервятъ.[2])

Въ Босна и Херцеговина живия огънь получаватъ за лѣкъ. Съ пепелъ отъ него посипватъ рана или краста; пѫпчицитѣ на дѣте, чиято майка въ положението си гледала пожаръ, цѣрятъ съ тоя огънь. Живиятъ огънь се продава скѫпо (за 1, 2 и повече фиоринта.[3])

Вл. Тителбахъ въ статията „Roznĕcování „Zivého ohnĕ" u Juhoslovanů"[4]) описва отъ четири мѣста въ Сърбия, България и Македония какъ се получава „живъ огънь". Описанията придружава съ рисунки. Въ западна България и източна Сърбия получаватъ „живъ огънь" така: забиватъ здраво два кола и 30—40 см. надъ земята ги връзватъ съ вѫже, да не се клатятъ; на горнитѣ два края на коловетѣ прѣкарватъ прѣзъ дупки липово дърво, което обвиватъ съ вѫже; краищата на послѣдното опъватъ отъ страни двама мѫже, за да се върти. Отъ силното въртене послѣдното се запалва въ дупкитѣ. — Въ Македония (не посочва, въ кое именно село или градъ) „живъ огънь" получава единъ човѣкъ. Това се прави

---

[1]) *Миличевичъ М. Т.*, Живот срба сељака. Бѣлградъ, 1894 г. 310 стр.

[2]) *Лилекъ Ем.*, Ваћање живе ватре у Босни и Херцеговини въ „Гласник земаљског музеја у Босни и Херцеговини," Сараево, 1893 г. V-то, 35.

[3]) Ib. 36 с.; ср. *Караджичъ Вукъ Ст.*, Рјечник 158 стр.

[4]) „Cesky Lid", Редакторъ *д-ръ Ченекъ Зибртъ*, Прага, 1895 г., V т., 341—346. За жалъ, нѣмахъ на рѫцѣ по-новата студия на *Вл. Тителбахъ*, Das „heillige Feuer" bei den Balkanslaven, печатена въ „Internat. Arch. für Ethnografie. XIII. 1,2" 1900 г. 1—4. Лайденъ.

по начинъ като горния, но само че се върти липовото дърво съ лѫкъ отъ единъ човѣкъ. — Въ селата Шетонъ и Петровца (Пожаревски окрѫгъ), когато се яви моръ, бабата — вѣщица избира двама старци отъ селото, които да нѣматъ въ селото съименници, и съ тѣхъ добива „живъ огънь“. Двамата старци държатъ една суха липова дъсчица, а бабата подлага друга такъва подъ нея, и почеватъ да триятъ, докато се запали една отъ тѣхъ. — Тителбахъ обажда, че най-старъ начинъ за произвеждане „живъ огънь“ видѣлъ въ с. Бруса надъ Високи Капалникъ (Сърбия). Младежитѣ отъ селото избиратъ момче и момиче, двѣтѣ на по 11 или 12 години, и слѣдъ като ги съблѣчатъ, оставатъ ги въ тъмна стая мълчишкомъ да триятъ двѣ сухи липови дървета, докато се запалятъ.[1])

У руситѣ живия огънь казватъ: „живъ“, „дървенъ“, „лѣсенъ“, „новъ“, „лѣкарственъ“, „царь-огънь“. Къмъ него прибѣгватъ, когато се яви голѣма смъртность между хората или добитъка. Най-напрѣдъ християнската община ще покани свещеника да стори молебствие и да обиколи съ иконитѣ и хоругвитѣ селото. Слѣдъ това наклаждатъ „новъ огънь“, като триятъ едно дѫбаво дърво о друго. Съ приготвения огънь запалватъ кандила и свѣщи прѣдъ иконитѣ въ църква. Отъ църквата огъньтъ се прѣнася въ кѫщи срѣщу болестьта на людетѣ. За добитъка правятъ молебенъ съ водосветъ въ полето; слѣдъ това изкопаватъ трапъ и го напълватъ съ смѣть, кожани кѫсчета, вълна и сухи кости, па всичко това подпалватъ съ „новъ огънь“; подиръ това прѣкарватъ прѣзъ трапа добитъка и го ръсятъ съ светена вода. Когато се върши това, изгася се стариятъ огънь и се наклажда въ кѫщитѣ „новъ огънь“.[2])

Ник. Бѣляшевски,[3]) като говори за санитѣ въ погребалнитѣ обреди, пѫтемъ споменва за „живия огънь“, който се употрѣбява при погребението. Заедно съ професоръ *Анучинъ* смѣта тоя обичай за прѣживѣлица.[4])

Между поляцитѣ добиване „живъ огънь“ чрѣзъ търкане на едно дърво о друго за цѣрене болести по хората и добитъка е

---

[1]) ib. 344.

[2]) *Сумцовъ Н. Т.*, „Живой или Божій огонь“ въ „Культурныя Переживанія“, Киевъ, 1889 г., 127—129 с. № 54; ср. *Атанасиевъ А. Н.*, Поэтическое Воззрѣніе славянъ на природу, Москва, 1866 г., II т. 18—19; *Илиевъ Ат. Т.*, op. cit. VII т. 398 с. и др.

[3]) Вж. „Кіевская Старина“, XII год., XLI т. 1893, априлъ 150 с.

[4]) III т. 666—669; IV 457—459 и 691; V 165—166, 432—434; VI 434—435 и 920—921; VII 388—389; VIII 758 и т. н.

много разпространено. Въ фолклорнитѣ списания „Wisla“ и „Lud“[1]) се отвориха рубрики за начинитѣ, по които се получава такъвъ огънь. — У лужичанитѣ сѫщо въ врѣме на моръ изгасватъ всичкитѣ огневе въ кѫщитѣ, и слѣдъ това триятъ дѫбаво дърво о борово, докато се запалятъ. Слѣдъ разнасянето на тоя „живъ огънь“ въ кѫщитѣ, морътъ се прѣкратявалъ.[2])

У чехитѣ до началото на XIX. в., когато се явявала болесть по добитъка, селянитѣ наклаждали огънь въ мѣста, прѣзъ който прѣкарвали болния добитъкъ. Този огънь наричатъ „потрѣбенъ огънь“. Споредъ *г. д-ръ Ченекъ Зибртъ*[3]) името и обичая чехитѣ заели отъ нѣмцитѣ отъ Notfeuer. Обаче между моравцитѣ получаване огънь чрѣзъ триене едно дърво о друго е запазенъ и до днесъ. Обикновено слѣдъ новата година отлѫчватъ агнетата отъ овцетѣ и прѣзъ това врѣме произвождатъ „дървенъ огънь“ чрѣзъ търкане на двѣ дървета едно о друго. Отъ него запалватъ въ колибитѣ си и го пазятъ прѣзъ всичкото врѣме да не угасне, докато сѫ на „държавата“.[4])

У германцитѣ „новиятъ огънь“ се казва „Notfeuer“ и се добива въ случай на нужда, на обща зараза. Употрѣбяватъ го за лѣкуване боленъ добитъкъ, крави, коне, свине и др. Когато добитъкътъ нападне чума, селянитѣ наклаждатъ Notfeuer. Въ това врѣме въ всички пещи се изгася огъньтъ, така че да нѣма ни искрица огънь въ селото. Отъ всѣка кѫща носятъ слама, дърва и др. за горене; забиватъ въ земята твърда дѫбова цѣпеница и пробиватъ въ нея дупка; въ тази дупка навиратъ върлина, обвита съ смола и намазана съ катранъ и я въртятъ дотогава, докато се покаже пламъкъ; този пламъкъ подпалва сламата, сухитѣ листа и др. нѣща и съ него наклаждатъ натрупанитѣ между двѣ загради дърва, прѣзъ които прѣкарватъ трижъ болния добитъкъ.[5]) — Въ Шведско прѣзъ XVIII. в. билъ издаденъ законъ, подъ натиска на черквата, противъ разнасянето на „живъ огънь“, добиванъ по примитивенъ начинъ — чрѣзъ триене едно дърво.[6])

Отъ наведенитѣ начини за добиване „живъ огънь“ у посоченитѣ европейски народи става явно, че първичното му добиване

---

[1]) I 29, 59, 143, 189 с. Ср. *Краусъ Фр.* въ „Am. Urquell“ I 182 с.; *Зибртъ, д-ръ Ч.*, Seznam pověr a Zvyklostí pohanských Z VIII. věku, Прага, 1894., 92 стр.

[2]) *Зибртъ, д-ръ Ченекъ*, op. cit. 92 стр.

[3]) Op. cit. 93 стр.

[4]) ib. 93—94 стр.; ср. „Ceský Lid“, V т. 12.

[5]) *Зибртъ, д-ръ Ченекъ*, Seznam и пр. 94 стр.

[6]) ib.

още не е забравено и до днесъ у нѣкои народи, както видѣхме. Тоя огънь въ очитѣ на простолюдието добива религиозна санкция, та за туй прибѣгватъ до цѣрятъ болести по добитъка или по хората. За това именно и индийскитѣ брахмани мислятъ, че такъвъ огънь за жертвоприноситѣ прѣдставя нѣщо по̀-хубаво и по̀-високо, нежели обикновениятъ огънь. Подобно вѣрване подбуждало старитѣ римляни весталкитѣ да запалватъ свещения огънь съ помощьта на запалително стъкло отъ слънчевитѣ лучи.[1])

Култътъ на огъня нийдѣ не е запазенъ тъй добрѣ въ Европа, както у българитѣ и у гърцитѣ въ крайчерноморскитѣ села: Мързево, Блава, Маджурово, Резово, Бродило, Пиргополе, Кости, Св. Стефанъ и др. (Одрински вилаетъ) въ празнуването на така нареченитѣ *нестинари*. На 21 май нестинаркитѣ (специалистки жени) заедно съ селянитѣ излизатъ вънъ отъ селото и наклаждатъ голѣми огньове. Като се стори живожарица, разстлана на широко мѣсто, нестинаркитѣ съ боси крака, държещи въ ръцѣтѣ си на върлина иконата на царь Константина и царица Елена, играятъ по нея, докато имъ припадне.[2]) Игритѣ на нестинаркитѣ сѫ запазени найдобрѣ въ гръцкътѣ села Бродило и Кости, чиито жители сѫ прѣселени отъ Мала-Азия. Вѣроятно прѣди прѣселението си въ Европа тѣ много нѣща сѫ заели за култа на огъня отъ перситѣ, съ които били въ съсѣдство. Тоя въпросъ заслужва да се изучи по-обстойно. Но и слѣдъ грижливото му проучване ще излѣзе, че за българитѣ въ тия мѣста е чуждъ, а не домашенъ.[3])

Огъньтъ, който гори постоянно на огнището, е светъ огънь: той всѣка година се подновява. Когато гори, въ кѫщата не могатъ пристѫпи вампиръ, дяволъ, караконджолъ. Никаква болесть сѫщо не може да влѣзе. Огнището, въ който гори огънь, е свето: дѣтето, щомъ се роди, првъвъ пѫть се полага на домашното огнище и се поръсва съ пепела.[4])

Култътъ на домашното огнище е билъ развитъ у всички народи, а затова ни свѣдочатъ диритѣ, що срѣщаме за него у народитѣ. Въ най-ново врѣме за него посвети специално сѫчинение

---

[1]) *Хелвалдъ*, op. cit. 107 стр.

[2]) Подробно описание за нестинаритѣ вж. *Русевъ Ст. С.*, въ „Сборникъ за Н. У.“ и пр. VI т. 224—227 с., *Карайововъ Т.*, въ „Сборникъ“ и пр. XIX т. 22—24 стр. За значението имъ вж. *Смирновъ И.*, „Очеркъ культурной исторіи южныхъ славянъ“ въ „Ученыя записки Им. Каз. Университета“, LXII год., кн. 2, февр. 1902 г., 108—111 стр.

[3]) По тоя въпросъ ще говоря други пѫть въ специална статия, ако ми се даде възможность, да го изуча на мѣстото.

[4]) *Пасковъ В.*, „Сборникъ“ и пр. XIV т. 185 стр.

полскиятъ отличенъ етнологъ, г. *Станиславъ Цишевски,* подъ заглавие „Ognisko, Studyum etnologiczne“, Краковъ, 1903 год., 238 страници, които неведнажъ цитуваме.[1])

Първобитниятъ човѣкъ си въобразявалъ огнището, като източникъ на живота, та за туй прибѣгвалъ къмъ него и търсилъ закрилата му въ всички важни челедни случаи.[2]) Неговата закрила търси невѣстата, като стжпва въ дома на мжжа си — познатъ обичай у много народи по земното клжбо, както ще кажемъ по-долу[3]). Въ случай че се прѣминува въ нова кжща, огъньтъ отъ старото огнище прѣнасятъ съ себе въ видъ на вжглища. По чешкото прѣдание родоначалникътъ Чехъ, като заминувалъ за новата си татковина, носилъ съ себе на плещитѣ си и домашнитѣ богове, — своитѣ „дѣдки“. Огъньтъ е оня едноврѣмененъ ignis perpetum на огнището, който горѣлъ въ честь на ларитѣ и въ който се изказвала непрѣкжсваностьта на рода отъ поколѣние въ поколѣние; въ дома пазителка на тоя постояненъ огънь била mater familias, както въ храма на Веста — весталкитѣ. Родното огнище прѣдставлява прѣбиванието на прѣдцитѣ — пенати, духоветѣ закрилници на туй огнище и на нарастващето поколѣние“.[4])

За грѣхъ се мисли у българитѣ да се плюва въ огъня или да се хвърлятъ въ него нечистотии. Малоруситѣ вѣрватъ, че, който плюва въ огъня, ще лиже яденето на господаритѣ,[5]) а споредъ бѣлоруситѣ — ще му излѣзатъ чиреи.[6]) Въ Полско се вѣрва, че на онзи свѣтъ ще лиже каменъ, нажеженъ като червило.[7]) Споредъ чешки вѣрвания, ще му излѣзатъ на устата струпеи.[8]) Подобни вѣрвания има у арменцитѣ, кюрдитѣ, якутитѣ, нѣмцитѣ и др.[9])

---

[1]) За жалъ, не можахме да имаме на разположение съчиненията на *Adalbert Kuhn,* Mythologische Studien и по-новото Die Herabkunst des Feuers und des Göttertrankes, 1886 г.; на *D-r Hoernes,* Die Urgeschichte des Menschen; на *Е. Б. Тейлоръ,* Доисторическія бытъ человѣчества и начало цивлизаціи и др., въ които обстойно се третира нашиятъ въпросъ.

[2]) *Цишевски Ст.,* op. cit. 31 стр.

[3]) *Цишевски Ст.,* op. cit. 13 стр.

[4]) *Начовъ Н. А.,* За побратимството, София, 1896 г. 62 стр.; ср. *Смирновъ И.,* op. cit. 14.

[5]) *Чубински П. П.,* op. cit. I т. 45 стр.

[6]) *Махалъ Іанъ,* Nácres 151 стр.; ср. *Цишевски,* op. cit. 38 стр.

[7]) *Махалъ Іанъ,* Nácres 151 стр.

[8]) *Томичекъ Антонъ,* въ „Cesky Lid“, III т. 343 стр.; ср. *Кошталъ Іосифъ,* Oheň v podání prostonárodním, Бидж овъ, 1896 г., 7—15 стр.

[9]) *Цишевски,* op. cit. 38 стр.

На 1 августъ не бива да се работи никаква работа, била външна или кѫщна, а да се празднува за огъня, вѣрватъ българитѣ.[1]) — Когато огъньтъ гори и изпуща фитили, които фъстятъ, казватъ, че нѣкой мъмре онѣзи, въ чиято кѫща е огъньтъ, или седещитѣ около него. Тогава, който е при огъня, казва: „Да му изьам жѝтуту на тугбс, дѐту ми мѫмри“.[2]) Въ Струга гадаятъ, че людетѣ ще се каратъ.[3]) Въ Бѣлорусия — ще дойде гость.[4]) Сѫщото вѣрване има и въ Норвегия. Въ свръзка съ това вѣрване е и вѣрването пакъ въ Норвегия, че когато гърнето прѣтича, скоро щѣлъ да дойде гость.[5]) — Мъничко дѣте, когато най-първо му даватъ вино, запойватъ го прѣзъ огъня, за да бѫде червено въ лицето.[6]) Прѣди да се облѣче нова кошула, прѣкарватъ прѣзъ нея живъ вѫгленъ.[7]) — Огъньтъ не се дава въ извѣстни дни, като на Игнажденъ, и когато има лѣхуса; въ огъня се кълнатъ: „да ме ослѣпи тозъ огънь, ако съмъ направила това и това;“ главня не се гази, защото, който я гази, нѣма да почита родителитѣ си.[8]) — Женитѣ, когато се каратъ, кълнатъ се: „да не загори огънь на огнището!“

Разпространено е било отдавна вѣрване въ лѣчебното и очистително свойство на огъня, за което ни свѣдочатъ редъ обреди, въ които главна рола играе огъньтъ.[9])

Огъньтъ въ кѫщи не трѣба да се угасва. Баячкитѣ, магьосницитѣ, вражалкитѣ често посѣгатъ на домашното огнище, та за туй строго трѣба да се пази отъ тѣхъ, за да не осквернятъ светостьта му.

Прѣди да завършимъ статията си, нека споменемъ за ролата, що играе домашното огнище въ сватбения ритуалъ, защото светостьта му тукъ най-добрѣ е застѫпена.

---

1) *Стойловъ Н.* въ „Сборникъ“ и пр. III т. 140 стр.

2) *Кисьовъ М.* въ „Сборникъ“ и пр. VIII т. 138 стр.; ср. празнуването за огъня у прѣселенцитѣ българи въ Бендерския окрѫгъ (Русия) на 22 юлия. Споредъ *В. А. Мошковъ* (вж. Гагаузы Бендерскаго уѣзда въ „Этнографическое Обозрѣніе“, LIV кн. 47, 62 стр.), гагаузитѣ заели тоя обичай отъ власитѣ.

3) *Матовъ Хр. А.*, въ „Сборникъ“ и пр. IV т. 93 стр.

4) „Научное Обозрѣніе“, Спб. 1894 г., 1050 стр.

5) *Либрехтъ Ф.*, Zur Volkskunde, Хайлбронъ, 1879 г., 828 стр.

6) *Стойковъ Д.*, въ „Сборникъ“ и пр. III т. 138 стр.

7) *Кисьовъ М.*, въ „Сборникъ“ и пр. I т. 80—82 стр.

8) „Сборникъ“ и пр. VI т. 89 стр.

9) *Сумцовъ Н. Т.*, Личные обереги отъ сглаза, Харковъ, 1896 г., 7 стр.

Младата булка слѣдъ вѣнчаване, като влѣзе въ кѫщата на своя мѫжъ, отива право при огнището. Тукъ тя се покланя низко три пѫти прѣдъ огъня. Слѣдъ туй сѣда при огнището и туря на своитѣ скутове три малки дѣчица — двѣ момченца и едно момиче.[1]) При женитба, когато става съ пристанка, пристанената мома се приема въ новия домъ съ това, че я пущатъ да отиде при огнището, дѣто тя наклажда огънь и пече хлѣбъ.[2]) Въ Сърбия, както и въ България по много мѣста, свекърътъ и свекървата причакватъ младата булка при огнището: пó-напрѣдъ се на него покланя, а сетнѣ на тѣхъ.[3]) — Въ Бѣлорусия булката, когато влиза въ момковата кѫща, покланя се на оджака и простира рѫцѣ.[4]) У бойкитѣ въ Галиция родителитѣ благославятъ невѣстата въ врѣме на сватбата, като сѣдатъ на столъ, покритъ съ кожухъ и обърнатъ къмъ пещьта, която въ тоя случай играе староврѣменната рола на огнището. — Малорускитѣ невѣсти се очистватъ въ момковата кѫща: прѣдъ кѫщата наклаждатъ огънь и прѣкарватъ младоженцитѣ возешкомъ или пѣшкомъ прѣзъ тоя огънь.[5]) Въ Подолия на невѣстата сниматъ забрадката и я хвърлятъ въ пещьта, и съ това се принася жертва на огъня.[6]) — У индуситѣ младоженецътъ принася жертва на огъня, а невѣстата хвърля садефъ въ него. У старитѣ индуси сватбениятъ огънь сѫ прѣнасяли изъ невѣстината кѫща въ зетовата. — У старитѣ германци невѣстата, като оставяла бащиния си домъ, обръщала се съ молитви къмъ свещения огънь на огнището; а когато влизала въ зетовата кѫща, била длъжна да обиколи огнището. — Осетинитѣ призоваватъ благословията на Сафи върху главата на невѣстата въ това врѣме, когато тя до три пѫти обикаля заедно съ дѣверитѣ около огнището. — Естонската невѣста освещава новото огнище и домъ, като хвърля въ огъня монети и др.[7]

Одринъ, 1904.

---

1) *Пасковъ В.*, въ „Сборникъ" и пр. XIV т. 183—184 стр.

2) *Бобчевъ Ст. С.*, въ „Наука", III год., 1883 г., 34 стр. Каква рола играе домашното огнище у насъ и у други народи въ сватбения ритуалъ най-добрѣ е прѣдставено въ съчинението на *Т. Волковъ*, Сватбарскитѣ обреди на славянскитѣ народи въ „Сборникъ" и пр. III, IV и пр.

3) *Миличѐвичъ М. Т.*, op. cit. 215 стр.

4) „Научное Обозрѣніе", 1894 г. 1051 стр.

5) У българитѣ накарватъ да прѣскачатъ, както видѣхме, болни хора (вж. *Блъсковъ Ил.*, Перуника, Варна, 1883 г., 6 стр).

6) *Волковъ Т.*, въ „Сборникъ" и пр. IV т. 213—214 стр.

7) *Волковъ Т.*, въ „Сборникъ" и пр. III т. 174 стр.; IV т. 213—244 стр.; *Тейлеръ Е. Б.*, op. cit. II т. 225; *Цишевски Ст.*, op. cit. 13 нт. и др.